

difficilis compescuntur, virtutes refranentes impetas nostrorum passionum & affectionum circa alias materias, vel actiones externas moderantes, possunt illi tanquam virtutes secundariae adjungi, & partes potentiales temperantiae appellari. Illae vero a D. Thoma quatuor numerantur, nimirum continentia, mansuetudo, clementia, & modestia: sub qua plures aliae sequenti recensendae continentur.

20. Continentia, qua primo loco ponitur, non sumitur hic pro virtute refranente & repremente passiones, qua sunt circa venerea, quo pacto convertitur cum castitate: sed pro quadam habitu, per quem voluntas resitit passionibus concupiscentib; statimque in bono firmatur, ut quantumvis hujusmodi passiones exurgant, & intumescent, non trahant ab illis contra rectum judicium rationis. Unde munus hujus habitus est, non passiones refranentes aut compellentes, sicut facit concupiscentia, sed duntaxat firmare & detinere voluntatem, ut illarum impetus non sequatur. Ex quo fit illam non esse simpliciter virtutem, quamvis ad genus virtutis reducatur ut aliquid imperfectum: est enim de ratione virtutis, facere opus perfectum, atque adeo rectificare adaequatum ejus principium; quod sane principium, in actibus qui sunt circa passionum objecta, non est sola voluntas, sed etiam appetitus sensitivus: unde quia continentia non perficit hujusmodi appetitum ad recte appetendum, sed relinquit in eo passiones immoderatas, licet voluntatem firmet ac detineat, ne sequatur ipsas passiones, ideo deficit a ratione perfecte virtutis & est veluti semi-virtus, ut docet S. Thomas 2.2. qu. 155. art. 1.

21. Mansuetudo, qua etiam mititas vocatur, est virtus, qua passionem ira ita moderatur, ut non permittat eam exurgere, nisi cum oportet, & in ea mensura in qua fuerit necessarium. Licet enim nunquam ira ita dandus sit locus, ut judicium rationis perturbet, interdum tamen honestum & necesse est moderare irasci ad serviendum justitiae, vel pro juvanda fortitudine, qua utitur ira in suo actu aggressionis: & ita Christus iram excitavit, dum facto ex fumiculis flagello mercatores ejecit e templo. Unde Arist. 4. Ethic. cap. 5. Qui igitur (inquit) ob quae opereris, & quibus oportet irasci, addo etiam quomodo & quando, & quousque debet, lassatur, esseque is mansuetus potest, quippe cum mansuetudo ipsa laude afficiatur. Mansuetus enim ille est, qui perturbatione vacat, & ab affectu minime ducitur, sed quemadmodum ratio ipsa statuerit, ita & ob id, & tandem succens.

22. Mansuetudini affinis est clementia: unde aliqui eas non distinguunt. Sed revera differunt, ut docet S. Tho. 2.2. qu. 237. art. 1. Licet enim utraque mitiget iram circa vindictam, sub diversa tamen ratione id praestant; mansuetudo quidem, quatenus id docet animum ira dominantem: clementia vero, quatenus id consentaneum est homini in potestate constituto: Unde Seneca lib. 2. de clement. cap. 3. definit clementiam, Temperantiam animi in potestate ulciscendi: vel Lenitatem superioris adversus inferiorem in constitutis pax. Decet enim illum non ut tota potestate in illo munere, sed aliquid de poena remittere, & infra meritum punire: sicut est contrario decet in praevio retribuendo aliquid addere, & supra condignum remunerare: ut ita humani Principes, aut Judices Deum imitentur, qui premiat ultra condignum, & ad id ex propria inclinatione, & innata bonitate tendit; puniri autem citra condignum, & non nisi provocatus nostris demeritis, ac veluti coactus, juxta illud Terrul. li. 2. contra Marcion, Deus ex seipso bonus est, ex nobis iustus (justitia vindicativa) Prior est bonitas Dei secundum naturam, posterior severitas secundum causam: illa propria, hec accommodata; illa edita, hec addibita.

§. IV.

De varijs modestie speciebus.

24. Quatuor vel quinque modestie species distinguunt D. Tho. 2.2. qu. 160 art. 2. nimirum humilitatem, studiositatem, modestiam morum, ad quam Extrahelia reducitur, & modestiam cultus. Ratio vero hujus divisionis est, quia ultra passiones concupiscentiae, quas moderantur temperantia & continentia; & ultra passiones ira, quas mansuetudo & clementia refranent, quatuor aliae sunt, in quibus etsi non adeo difficile est mediocritatem rationis servare, quam in passionibus ira & concupiscentiae, egent tamen moderatione, & virtute aliqua per quam cohabeantur.

Primum

Primum est affectus spei tendentis ad excelsa, & hunc moderatur humilitas: studium sive appetitus cognoscendi, & ad hujus moderationem ponitur studiositas: motus & gestus corporales, pertinentes ad externam conversationem, tam in factis, quam in dictis; pro quibus in rebus serijs ponitur modestia morum, in ludicris autem extrahelia: & denique exterior apparatus vestium, utensilium, & hujusmodi; & horum moderatione spectat ad modestiam cul-
tus, seu apparatus exterioris.

25. Prima ergo species modestia est humilitas; qua sic a D. Thoma definitur: *Humilitas est virtus qua quis considerans suum defectum, tenet se in infimis, secundum modum suum*. Dicitur *Virtus*: quia cum honestata sit unumquemque amplecti quod sibi congruit, & continere se intra propriam mensuram, habitus quo ad id inclinatur, non potest non esse vera virtus. Subditur: *Quo quis considerans suum defectum, quia licet humilitas dicat formaliter habituale positionem, quo vis affectiva abjectione unicuique convenientem amplectitur; præsuppositivè tamen importat cognitionem, quia quis defectus suos considerans, reputat se indignum astimatione & honore, dignumque abjectione & despactu*. Unde sic definitur a D. Bern. lib. de gradibus humilitatis: *Humilitas est virtus, qua quis verissima sui cognitione sibi ipsi vilescit*. Tandem dicitur *Tenet se in infimis, secundum modum suum*, ut denotetur, materiam intrinsecam humilitatis esse internum animi motum & affectum, quem refranet, ne tendat in sui celstitudinem supra id quod oportet, sed intra mensuram ex proprijs metit sibi debitam se contineat.

26. Ex his colligunt primò contra Theophil. Raynald. lib. 6. de virtutibus sect. 2. cap. 16. quod licet humilitas & magnanimitas habeant cohibere affectum hominis, ne inordinatè tendat in excelsa, nihilominus inter se distinguunt, quia diversimodè id praestant: ut eruditè demonstrant Salmantenses in explicatione arboris predicationis, sive in generali divisione omnium virtutum, quam in fine Tomi primi in primam secundæ subjecerunt. Nam magnanimitas (inquit) primariò id facit impellendo & confortando ipsum appetitum, ut per vires a Deo receptas, vel promissas, tendat ad magna: secundariò vero illum derinet, ne in improportionata extollatur. Humilitas è contra primariò refranet appetitum, ne tendat in ardua & excelsa, quarens propriam exaltationem: secundariò autem confimat ipsum, ne dum videt propriam insufficientiam & impotentiam, à magnorum prosecutione, divini immenior auxiliis, nimis deficiat. Unde magnanimitati magis adveratur pusillanimitas, quia est vitium per defectum, quam præsumptio; quia est per excessum. Humilitati autem magis opponitur superbia, quia est vitium per excessum, quam nimia sui abjectio, quia est vitium per defectum.

27. Differunt etiam illæ virtutes penes rationes motivas & regulativas. Nam magnanimitas sumit motivum & regulam operandi ab eo quod est Dei in nobis: videns enim in se magnanimitus magna Dei dona, aut saltem magna auxilia sibi promissa, sumit inde motivum & regulam operandi magna, eorum arduitatè non succumbens, quia scit non superexcere talia dona vel auxilia; dumque magna agit, reputat se, non propter se, sed propter illa quæ ex Deo accepit, magno honore dignum, & quidquid minus est horioris & laudis (uti est quidquid potest ab homine retribui) tanquam illis inadæquatam contemnit. Ceterum humilitas sumit motivum & regulam sive operationis ab eo quod in nobis est ex nobis ipsis, vidensque nos ex nobis solùm habere

Pars II.

defectum, imperfectionem, & culpam, quibus non excellentia & honor, sed vilipensio & contemptus debetur, cohobet animum, ne ad illa tanquam ad aliquid sibi secundum se debitum tendat, & ne ista tanquam se indigna refugiat. Unde nulla ex his virtutibus alteri contradicit, licet videantur contrario modo procedere: quia optimè stat, ut idem homo ex Dei donis ad magna tendat, quod est esse magnanimum; & ex sibi proprijs ad ima se dejiciat, quod est esse humiliem. Et ideo Apostolus, qui ut magnanimus aiebat: *Omnia possim in eo quia me confortat*; ut humilius prædicabat: *Non quasi sufficientes simus cogitare aliquid ex nobis, quasi ex nobis*. Hæc Salmantenses loco citato.

28. Colligunt secundò cum ijsdem Authoribus, quod licet humilitas & religio magnam habeant inter se similitudinem & affinitatem, eò quod utraque importet professionem Divinæ excellentiæ, & nostræ erga Deum subjectionis; differunt tamen, quia quod relpectu unius est quasi materiale & consequens. Actus enim religionis primariò continet testificationem Divinæ excellentiæ, & secundariò nostræ vilitatis quatenus hæc arguitur ex omnimoda dependentia à supremo illo principio. Econtra vero actus humilitatis primariò dicit confessionem nostræ vilitatis & inferioritatis; implicitè autem & ex consequenti testamur illo excellentiam primi principij, cui nos omnino submittimus, tanquam sine cuius influxu sub nihilo maneremus. Itaque humiliis submitit se Deo, & ejus excellentiæ, ut scipsum deprimit, & intra mensuram propriam contineat: religiosus autem humiliat & deprimit se coram Deo, ut ejus excellentiam exalter, & cultu illo influentiam Dei in omnes creature, ac supremum ejus dominium profiteatur.

29. Colligunt tertio duos esse in nobis habitus humilitatis, alium qui refranet passionem spei circa propriam excellentiam, sumptuam absolutè sine respectu ad alterum; & hujus subiectum est appetitus sensitivus irascibilis, in quo residet talis passio: aliam vero moderantem affectum voluntatis circa propriam excellentiam, secundum quod hæc primariò metiri debet ex subjectione ad Deum, tanquam ad supremum excellentem, & secundariò ex subjectione ad alios, secundum id quod ex Deo habent. Et hæc est præstantissima humilitas, de qua præcipue locuti sumus, & quam ad religionem valde accedere diximus; quamque D. Thomas ceteris virtutibus moralibus videtur preferre 2. 2. qu. 161. artic. 5. his verbis: *Istæ virtutes Theologicas & virtutes intellectuales, quæ respicunt rationem, & post justitiam, præserim legalem, prius ceteris est humilitas*. Quod intelligentum esse puto de virtutibus moralibus, quæ sunt circa passiones, non vero de alijs, præsertim vero de justitia legali, & de religione, cum illam D. Thomas expresse excipiat, & istam qu. 81. artic. 5. omnibus virtutibus moralibus præponat: quia (inquit) religio magis de propinquio accedit ad Deum, in quantum operatur ea quæ immediate ordinantur in honorem Divinum. Vel etiam dici potest D. Thomam loco citato non præferre humilitatem omnibus alijs virtutibus, tanquam perfectionem absolutè & simpliciter, sed solum quantum ad aliquid: omnes enim virtutes morales ita se mutuò excedunt secundum diversas rationes, ut nullam possit simpliciter inferiorem vocare. Unde Gregorius homil. 6. super Ezechielem: *Alier olet flos uva, quia magna est virtus & opinio predicatorum qui inebriant mentes audientium*; *Alier flos oliva, & quia suave est opus misericordia;* *D. d. quod*

TRACTATUS NONUS.

310

quod more olei reforet & lucet. Alter flos rosa, quia mira est fragrantia & garnitur & redolens ex cruce martyrum. Alter flos lily, quia candida vita carnis est de incorruptione virginitatis. Alter flos viola, quia magna est virtus humilium, qui ex desiderio loca ultima tenentes, se per humilitatem a terra in altum non sublevant, & calefies regni purparum in mente servant. Alter redolens spicula cura ad matritatem perducatur, quia bonorum operum perfectio ad satietatem eorum qui justitiam esuriant, preparatur.

30. De humilitate eleganter differunt SS. Patres, eamque varijs laudibus efferunt: illam enim primum religionis introitum, Christianæ Philosophia, primum fundamentum, medicinam tumoris, custodem virtutum, læsa charitatis reparationem, virtutum sublimitatem, in ornato summi Sacerdotis splendidiorem gemmam appellant. Addunt, quod superbia fecit ex Angelo Daemonem, humilitas facit ex homine Angelum. Quod humilitas claritatis est meritum, & claritas humilitatis præmium. Quod gratia pluvia est, quæ confluit ad humilitatem convallis, denatad tumoribus collis. Denique, quod humilitas omnium virtutum minima est, & omnium maxima, quia quod profundius hominem dejicit, ed altius erigit & extolit. In quo reperitur falsa Seneca sententia afferens quod in pusillo nemo magnus esse potest: nam in hac paucitate, quæ quis minimum se existimat, vera magnitudo constitit: *Nimia enim (inquit Cassiodorus) magnitudo est, suam intelligere parvitatem, & vilen esse ante Dominum, à quo est totius magnitudinis census.* Vel ut loquitur Chrysost. *Humilitas nunquam est sine magnitudine animi, nec Superbia sine pusillanimitate.* Cui concinit Fulgent. dicens: *Sicut superbis elatione sit humili, ita humili sit in humilitate sublimis.* Demum cum Bern. serm. 2. de Ascen. concludendum est: *Per humilitatem ascendamus ad sublimitatem, quia hac est via, & non alia præter ipsam: qui aliter vadit, cadi potius quam ascendit, quia sola est humilitas qua exaltat sola qua dicit ad vitam Christum cum per naturam Divinitatis non haberet quod ascenderet, quia ultra Deum nihil est, tamen per descendam quoniam cresceret invenit veniens incarnari, pati, & mori, ne moreretur in acernum; propter quod & Deus exaltavit illum,*

31. Secunda species modestia dicitur studiositas, à studio circa quod versatur, duoque habet præcipua munera. Primum est fraternandi ac temperandi scientia desiderium, quo natura duce omnes ad cognitionem rerum, & delectationem ex ea comparandam impelluntur. Omnes enim homines naturaliter sciendi desiderant, ut dicitur initio Metaphysica; idque unicuique evidens fore, affirmat Seneca de orio sapientis cap. 32. *Si se ipse consuluerit quantum cupiditatem habeat ignota noscendi, quam ad omnes fabulas excitetur. Navigant quidam, & labores peregrinationis longissima una mercede perpetuunt, cognoscendi aliquid abdixim ignorunque.* Hec res ad spectacula popullos contrahit. Hac cogit prælustrari, secretiora exquirere, antiquitates evoluere, mores barbararum audiare gentium. Curiosum nobis natura ingenium dedit, & artis sibi ac pulchritudinis sua conscientia, spectatores nos tantis rerum speciæculis genui perditura fructum sui, si tam magna, tam clara, tam subtiliter ducta, tam nitida, & non uno genere formosa, solitudini ostendere. Ne igitur naturale hoc sciendi desiderium plus justo magis sit & ardentius, absipiatur animam ad eorum cognitionem tentandam, quæ homini consonantia non sit, necesse est studiositatem intercedere, quæ frenet voluntatem, ne intellectum ad ea scrutanda applicet, iisque animum nutrita & excoleat.

32. Alterum studiositas minus est exercitum si pigritiam & torporem, quo plures retrahuntur à studio, & à necessariam rerum cognitione præpediando, & excitandi ac impellendi appetitum, ne propter laborem & fatigationem quæ studio admiscentur, ab illo retrahatur, aut sufficientem renuat diligentiam adhibere. Et quia hoc posterius plerisque accidit, nominata fuit hæc virtus ab officio impellendi, potius quam ab officio refrænandi.

33. Tertia species modestia est illa quæ dicitur modestia motum, seu decencia externa, quia nimium decorum ac decentiam servat in incessu, voce, compositione vultus, & motus ac gestus corporis, omnesque actiones exteriores juxta præscriptum rectæ rationis temperat; ut congruant persona cum in se consideratæ, tum etiam in ordine ad locum, tempus, personas circumstantes, & præsentem exigentiam rerum: nam ut dicitur Eccles. 19. *Ex viu cognoscitur vir, & ab occulis facie cognoscitur sensus: amictus corporis, & roris dentum, & ingressus horinis, enuntiant de illo.*

34. Quarta species est Eutrapelia, quæ latine dici potest jucunditas, vel urbanitas, quia in ludicris & jocis tener modum, sicut modestia motum in rebus serijs, potestque sic definiri: *Eutrapelia est virtus quæ in ludicris decorum servat, vel quæ jocis & ludis modum rationis imponit.* Hujus virtutis necessitatem ex eo demonstrat S. Th. 2.2. qu. 158. art. 2. quod sicut homo indiger corporali quiete ad corporis refocillationem, quia non potest continuo laborare, propter limitationem suæ virtutis, ita ex parte animæ egit quiete & honesta relaxatione à labore; quia etiam virtus animæ est limitata, & determinatis actionibus proportionata: ideo quando extra modum suum in aliquas operationes intellectuales se extendit, laborat & fatigatur, præsertim cum illa operationes à viribus sensitivis & corporalibus organis dependant. Unde Statius 4. Syl.

*Nostra facit,
Laxaturque chelys; vires infat, aut que
Tempesiva quies, major post otia virtus.*

Ihidem declarat Seneca epist. 58. comparationis calculatoris, oculos fatigatos aspectu viriditatis smaragdi pastetis ac recreantur: & Nazianzenus exemplo venatorum, aut musicorum, qui solent chordas quieti tradere, easque remittere, ne rumpantur. Eodem exemplo usus est S. Joan. Evang. ut referunt in collationibus Patrum, collat. 24. cap. 21, ubi legitur quod B. Ioa. Evangelista, cum quidam scandalizarentur, quod eum cum Discipulis suis ludentem invenirent, dicitur mandasse uni eorum qui arcum gerebat, ut sagittam traheret. Quod cum plures fecisset, quæsivit utrum hoc continère posset, qui respondit quod si hoc continère faceret, arcus frangeretur: unde S. Joannes subintulit, quod similiter animus hominis frangeretur, si nunquam à sua intentione relaxaret. Perspicuum igitur est, quietem, & honestam relaxationem à labore, quæ fit per jocos, vel ludos, infirmitati nostræ atque fragilitati interdum esse necessariam, subindeque aliquam requiri virtutem, quæ mensuram & modum in jocis & ludis ponat, & quantitatè ac modum honestæ recreationis præscribat. Hæc autem moderatio in joco & ludo, actionibusque ludicris, fit per virtutem quæ vocatur *Eutrapelia*, id est virtus quæ ludicris decorum servat, quaque ludo & jocis modum imponit. Unde Plutarchus observat. 2. sympos. quæst. 1. bellè annotavit jocos sales, appellari, nempe quod ut sale coniungunt cibi, sic jocis ac ludo oblectandus sit animus, non

DE VIRTUTIBUS CARDINALIBVS. 311

non tamen nisi ea quæ par est moderatione, sicut sal usurpat ut condimentum, non ut cibus.

35. Ultima species modestia vocatur modestia cultus, seu exterioris apparatus, quæ ex D. Thom. 2.2. qu. 169. art. 1. potest sic definiri: *Modestia cultus est virtus quæ in corporis cultus, et unque externarum apparatus, mensuram rationis ac modum servat.* Sicut enim motus & gestus corporis possunt bene & male disponi, idque opus fuit virtute, quæ in illis modum rationis constitueret: ita in externo rerum usu, prout ad cultum & ornatum corporis, externumque apparatus domus, lecti, famulorum, & similiū spectat, potest esse excessus & defectus, ad cuius proinde debitam moderationem necessaria est aliqua virtus, quæ omnia predicta juxta prescriptum rationis disponat, & hanc vocamus modestiam cultus, seu exterioris apparatus.

36. Hanc modestiam præsertim mulieribus valde commendant Apostolorum Principes. Petrus enim epist. 1. cap. 3. de mulieribus Christianis sic loquitur: *Quarum non sit extrinsecus capillatura, aut circumdatio aurii, aut indumenti vestimentorum cultus: sed qui absconditus est cordis homo, in incorruptibilitate quieti & modesti spiritus qui est in conspectu Dei locuples.* Sic enim aliquando & sancta mulieres ornabant se subiecta propriis viris. Paulus vero 1. ad Timoth. 2. *Mulieres (inquit) in habitu ornato, cum verecundia & sobrietate (id est convenienti moderatione) ornantes se, & non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, aut ueste pretiosa, sed quod decet mulieres primitentes pietatem per bona opera.* Unde Ambrosius de inst. Virginis cap. 17. *Succingat sacre Virginis crinem modestia, sobrietas, continentia, ut virtutum accincta comitatu, purpureo dominici sanguinis redimita velamine, mortificationem Domini Jesu in sua carne circumferat.* Hac enim sunt meliora velamina quæ sunt indumenta virtutum, quibus culpa obtegitur, innocentia revelatur. Et alibi alloquens Virgines: *Vestite vos (inquit) serico probatatis, byssino sanctitatis, purpurâ pudicitie. Taliter pigmentata, Deum habebitis amatorem.*

CAPUT VII.

Vitia opposita justitia strictè sumpta.

Cum eadem sit doctrina contrariorum, & opposita juxta se posita magis relueant; ut virtutum, quæ articulis præcedentibus descripsimus, splendor magis eniteat, de vitijs ipsis oppositis, breviter hic differendum esse censimus.

S. I.

Vitia opposita prudentia, & virtutibus ipsi annexis.

1. Prudentia, & virtutibus ipsi annexis, aliqua via opponuntur per defectum, & alia per excessum. Primum ipsis opponitur imprudentia: quæ in quatuor species dividitur, nempe præcipitationem, quæ adversatur rectitudini consilij, atque adeo cubilia; inconsiderationem, quæ opponitur rectitudini judicij, subindeque fines & gnomi; inconstantiam & negligenciam, quæ opponuntur rectitudini & efficacitati imperij, ac proinde ipsi prudentiae immediate, cum illa præceptiva sit, & proprius ejus actus, imperium, ut supra cap. 1. diximus.

2. Per excessum ipsis opponuntur ea via, quæ falsam imaginem prudentiae & sagacitatis praeseferunt,

Pars II.

ut prudentia carnis, quæ quis vivit & sapit secundum carnem, recteque judicat secundum illam, id est secundum motus, & instinctus naturæ corruptæ, ad bona carnalia & temporalia, cum affectu qui vehementer illorum estimationem sequi solet. Astutia, quæ quis novit modos occultos ad alios fallendos. Dolus, qui est astutæ executio, sive fiat per verba, sive per facta. Fraus, quæ magis pertinet ad executionem astutæ secundum quod fit per facta, ut quando mensura est minor iusto, vel moneta adulterina. Sollicitudo nimia, temporalium, quæ est nimia occupatio in illis acquirendis, aut conservandis, proveniens ex inordinato amore habendi, vel timore amittendi. Et sollicitudo nimia futurorum, præseruit cum anxietate, & parva fiducia Divina providentia. De quibus omnibus differit S. Thom. 2.2. qu. 55.

Præterea sunt aliqua via, quæ indirecta sive oblique contrariantur prudentie, quia nimis causis & adjumentis ejus opponuntur. Sicut enim ad prudenter judicandum mulum juvent memoria præteriorum, intelligentia, docilitas, folertia sive sagacitas, prævisio futurorum, bona ratiocinatio, circumspetio, cautio, & attentio, ac diligens studium rectejudicandi, & alia quæ cap. 1. enumeravimus: sic est contrario plurimum obsunt oblivio, præcipitatio, inconsideratio, hebetudo, negligencia, & alia superioribus perfectionibus opposita. De quibus S. Doct. 2.2. quæst. 53. & 54.

S. II.

Vitia opposita justitia strictè sumpta.

3. Habet hoc speciale justitia strictè sumpta, quod nullum adveratur ei vitium per excessum, sed tantum per defectum, ut docet D. Thomas quæst. de virtutibus art. 13. ad 12. ubi inquit: *Aliæ virtutes morales sunt inter duo via, non autem justitia quæ ramus medium in propria materia tenet, quod per se pertinet ad virtutem.* Et in 3. dist. 33. qu. 1. art. 3. quæst. iunc. 1. Non oportet (inquit) quod justitia habitus sit medium inter duas malitias, ut in 5. Ethic. dicitur, sed quod medium attingat in materia sua. Ratio etiam id suadet: nam contra justitiam nunquam peccatur, reddendo alteri plus quam debet, sed auferendo ab eo quod suum est, aut non reddendo quod ei debetur, vel minus reddendo quam debetur; quod totum ad defectum & non ad excessum pertinet: Ergo nequit in hac materia reperi vitium, per excessum à justitia, sed tantum per defectum.

4. Justitia ergo legali contrariantur solum legalis iniustitia, quæ illegalitas dici potest. Vitium vero oppositum justitia distributiva est acceptio personatum, quando scilicet distribuens bona communia partibus communiat, non attendit præcisè meritam, aut indigentiam uniuscujusque, sed ipsam personationem, ac proinde distribuit, non secundum meritam personarum, sed affectum ad ipsas personas accipit pro mensura distributionis. Justitia autem commutativa contrariantur omnia illa via, vel peccata, quæ inferunt proximo nocumentum; sive in vita, sicut homicidium; sive in honore, ut contumelia, convitium, improperium; sive in bonis exteris, ut furtum, rapina, fraus, usura, & similia. De quibus S. Doctor 2.2. à questio. 64. usque ad 78.

Dd 2 § III.